

A magyar népzene

E néhány sorban a magyar népzene kutatás terén elért eredményeket szeretném lezárni és összegezni. Mindenekelőtt azonban két alapvető kérdést kell tisztáznunk, nevezetesen: „Mit kell értenünk a népzene?” , továbbá „Hogyan kell hozzáállnunk a gyűjtőmunkához ezen a téren?”

A tágabb értelemben vett tulajdonképpeni népzene azokat a dalokat öleli fel, amelyeket valamely földrajzi szélességi fokon élő nép ma is énekel, vagy régebben énekelt, s amelyek az illető nép zenei ösztönének elemi erejű kifejezői. Szűkebb értelemben véve, a népzene a melodikus alkotóművészet egésze, amely minthogy szervesen kapcsolódik valamely népréteghez, különböző stílusú ugyan, de érzelmi elrendezés szempontjából bizonyos mérvű egységet mutat. Azokat az egyszerű dalokat, amelyeket csak egyes földművelő falusi emberek énekelnek, s a nép körében nincsenek elterjedve, nem tekinthetjük a népzene mintáinak. Hasonlóképp nem tartoznak a népzene körébe a hazafias dalok sem, mert a parasztok csak az iskolában ismerkednek meg ezekkel a dallamokkal, és sohasem fejezik ki elemi erővel kollektív zenei ösztönüket. Ezek a dallamok csupán vegetálnak a paraszti rétegben és a mesterséges hatás nyomait hordják magukon. Mindamellet a népi dallamok sorába emelhetünk néhány műkedvelő, álnépi melódiát, ha azokat nem csak egyes személyek éneklik, hanem az egész paraszti réteg hosszabb-rövidebb időn át. A dalok időbeli és térbeli elterjedtségének tulajdonítható, hogy a dallamokban változások mennek végbe és különféle változatokban terjednek. Ha az idegen befolyások hatására keletkezett változások egységes műfajúak, azonos irányban haladnak és hosszú életűnek bizonyulnak, akkor egész sor olyan dallam forrásává válhatnak, amelyeknek már bizonyos stílusjegye van, más szavakkal kifejezve: olyan zene keletkezik így módon, amely már a népi alkotás félreismerhetetlen jegyeit viseli magán.

Mindazonáltal nagyon könnyen és gyakran azonosítják az igazi, eredeti népdalokat a műkedvelő álnépdalokkal, az ún. mődalokkal. A mődalok szerzői kétségtelenül rendelkeznek bizonyos zenei kultúrával, de a városból importált zenei kultúrával. Ezek a szerzők azonban rendszerint kontárok, s éppen ebből adódik, hogy dalaik a városi muzsika agyoncsépett sablonos formáit keverik a népzene sajátos, egzotikus stílusjegyeivel. Ezzel magyarázható, hogy az ilyen dallamok, annak ellenére, hogy bizonyos egzotikus nyomok vannak bennük, túlságosan vulgárisak ahhoz, hogy valóban értéket képviseljenek. Az igazi népi dalokban mindig tökéletes stílustisztaságot találunk.

Ami a második kérdést illeti („Hogyan kell hozzáállni a népzenei gyűjtéshez?”), a vélemények sokáig megoszlottak, de az idők folyamán kikristályosodtak, s néhány szigorúan meghatározott elvre épültek fel. Nem elegendő, ha a dallamokat csupán művészi szempontból

jegyezzük fel, hogy később kiváló-gassuk közülük a zenei értékkel rendelkezőket. Mindenek-előtt tisztán tudományos elveket kell szem előtt tartanunk: le-hetőleg minden dalt, a nép által énekelt minden dallamot össze kell gyűjtenünk, függetlenül zenei értéküktől. Az sem elegendő, ha a gyűjtő csupán hallására támaszkodva jegyzi fel a dalt; fonográfot vagy gramofont kell használni még akkor is, ha egészen egyszerű dallamokról van szó, mert a népi éneklés-módnak különféle jellegzetességei vannak, így pl. a hanghor-dozás, az irracionális ritmizálás stb., amelyek megérdemlik a pontos feljegyzést, megőrkítést; az ilyen finom eltéréseket le-hetetlenül rögzíteni a hagyományos feljegyzési módszerek se-gítségével. Az is fontos, hogy a gyűjtött dallamok több vari-ánsban szerepeljenek, ezek ékesszólóan tanúskodnak a dallam ősi jellege és az igazi népi dallamok életképessége mellett. Tel-jes határozottsággal állíthatjuk, hogy az olyan dallam, amely-nek nincs variánsa, amely nem kapcsolódik más, közeli vagy hasonló dallamhoz, nem tekinthető igazi népi dallamnak, amelyet a tudományos mérlegelésben fel lehetne használni.

Nem könnyű feladat a népdalgyűjtés. A legegyszerűbb, leg-szegényebb és a vasúttól legtávolabb élő néprétegek közt kell kutatnunk, ha tiszta, hamisítatlan formákat, típusokat akarunk találni, ha olyan dalokat akarunk gyűjteni, amelyeket a városi hatások nem torzítottak el. Meg kell azonban jegyez-nünk, hogy az ilyen „szűz területeket” lakó nép bizalmatlanul fogadja az ajtaján kopogtató idegent. Hasztalanul bizonygatja jöttének célját, hiába mondja el, hogy elfelejtett régi dalokat szándékozik gyűjteni. A helybeliek nem értik, hogy a „nagy-városi úr” csupán azért vállalja a kényelmetlenséget, hogy régi paraszti dalokat hallgasson. Sok parasztasszony azt hiszi, hogy a látogató új adó kivetését jelenti, ezentúl a zene után is adózniok kell majd! Az aggályokhoz járul még a szégyenkezés is, mert hát lehet, hogy az „úr” nevetni fog egyszerű, naiv dalai-kon. A folklórkutatónak tehát sok időt és nagy türelmet kell szentelnie az akadályok legyőzésére.

(1929)